

Ислом Нури

1. Шаръий илмлар талаби

Шаръий илм деганда биз кишини Аллоҳдан қўрқишга, иймонининг зиёда бўлишига ёрдам берадиган илмларни назарда тутяпмиз.

Чунончи Аллоҳ таоло Қуръони Каримда шундай дейди: **«Аллоҳдан бандалари орасида олимларигина қўрқур»**. Фотир: 28

Илмлилар билан илмсизлар иймонда баробар бўлмайдилар. Дарҳақиқат, шариат тафсилотларини, «Ла илаҳа иллаллоҳ» калимасининг маъноларини, унинг қўядиган талабларини, ўлимдан кейинги қабр фитнасини, маҳшардаги аҳволлар ва Қиёмат даҳшатларини, жаннат неъматлари ва дўзах азобларини, ҳалол ва ҳаром аҳкомларидаги ҳикматларни, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам муборақ сийратлари тафсилотларини ва бошқа турли илмларни билган инсон қандай қилиб шариат аҳкомларидан ҳам, ақида масалаларидан ҳам мутлақо беҳабар бўлган, диндаги билими фақат тақлид қилишдан иборат, илмдан насибаси жуда оз бўлган кимса билан иймонда баробар бўлсин?

«Айтинг: «Биладиган зотлар билан билмайдиган кимсалар баробар бўлурми?!». Зумар: 9

Зикр ҳалқаларида кўп иштирок этиш

Зикр ҳалқаларида қатнашиш ҳам кишининг иймони кучайишига ёрдам берадиган бир қанча омилларга эга. Жумладан, зикр ҳалқаларида ҳосил бўладиган Аллоҳни эслаш, бу ҳалқаларни Аллоҳ таоло ўз раҳмати билан чулғашини ва у ерга сакинат-хотиржамликни нозил қилиши, фаришталарнинг Аллоҳни зикр этувчиларни ўраб олиши, Аллоҳ таолони ёд этувчиларни Унинг ўзи «Малаул-Аъло»да зикр этиб,

Ислом Нури

улар билан фаришталарига фахрланиши, уларнинг гуноҳларини мағфират этиши каби хабарлар саҳиҳ ҳадисларда баён қилинган. Масалан,

«Қайси бир қавм Аллоҳни зикр этиб ўтирган бўлса, албатта уларни фаришталар ўраб олади, барчаларини раҳмат қамрайди, устиларига хотиржамлик нозил бўлади ва Аллоҳ таоло уларни ўзининг ҳузурдагилар ичида зикр этади». Термизий ривояти.

Саҳл ибн Ханзала розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади, расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: **«Қайси бир қавм Аллоҳни зикри учун тўплансалар сўнгра ундан тарқалсалар уларга нидо қилинадики: «Гуноҳларингиз мағфират этилган ҳолда туринглар!».** Саҳиҳул-Жомеъ: 5507.

Ибн Ҳажар роҳимаҳуллоҳ бу ҳадис шарҳида шундай дейди: «Аллоҳни зикр этиш» деб қайдсиз равишда шундай айтилади, аммо бу билан Қуръон тиловати, ҳадис ўқиш, илм ўрганиш каби Аллоҳ буюрган ёки тарғиб этган нарсаларга амал қилиш билан машғул бўлиш ирода қилинади».

Зикр мажлислари иймонни зиёда қилишига далиллардан яна бири Ханзала ал-Усайдийдан ривоят қилинган қуйидаги ҳадисдир:

«Абу Бакр розияллоҳу анҳу мени учратиб қолдилар. У киши:

- Эй Ханзала, қандайсиз?- деб сўрагани, мен:

- Ханзала мунофиқ бўлиб қолди!- деб жавоб қилдим.

- Субҳаналлоҳ! Нима деяпсиз?- деб таажжубга тушди у киши.

Ислом Нури

- Биз Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларида бўлсак, у зот бизга дўзаху жаннатни эслатадилар, ҳаттоки уларни ўз кўзимиз билан кўргандай бўламиз. Қачонки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларидан чиқсак хотин, бола-чақа, тирикчиликка аралашиб кетамизда, кўп нарсаларни унутамиз!- деб жавоб бердим мен.

- Аллоҳга қасам, биз ҳам шундай бўламиз!- деди Абу Бакр.

Шундан кейин мен Абу Бакр билан бирга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам томон жўнадик, ул зотнинг ҳузурларига кирганимизда. Мен айтдим:

- Ё Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Ханзала мунофиқ бўлиб қолди!

- **Нега ундай деяпсиз?!- сўрадилар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам.**

- Ё Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам, сизнинг ҳузурингизда бўлсак, бизга дўзаху жаннатни ёдимизга соласиз, ҳаттоки уларни ўз кўзимиз билан кўриб тургандай бўламиз, аммо сизнинг олдингиздан чиққанимиздан кейин хотин, бола-чақа, тирикчиликка аралашиб кетамизда, кўп нарсаларни унутиб қўямиз.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам:

- **Нафсим қўлида бўлган зотга қасамки, агар сизлар менинг олдимда қандай бўлсангиз шу ҳолингизда ва зикрда давом этсангиз эди, фаришталар сизлар билан тўшакларингиз устида ҳам, йўлларингизда ҳам қўл беришиб кўришардилар. Лекин, эй**

Ислом Нури

Ханзала, бироз унақа бўлсангиз, яна бироз бунақа ҳам бўлиб турасиз,- деб шу сўзларини уч марта қайтардилар». Муслим ривояти.

Саҳобалардан Аллоҳ рози бўлсин, улар Аллоҳни зикри учун йиғилишга ҳарис эдилар ва буни «иймонлашиш» деб номлардилар. Муоз розияллоҳу анҳу бир кишига: «Келинг, бирга ўтириб бироз иймонлашайлик», - деганлари зикр қилинади. Саҳиҳ ривоят, Албоний.

Солиҳ амалнинг барча турларини қилишга ҳаракат қилиш

Албатта бу қалб муолажасининг энг буюк сабабларидан. Бу жуда ҳам қийин иш ва шунга яраша унинг иймонни кучайтиришдаги таъсири ҳам катта ва равшан.

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бир куни саҳобалардан сўрадилар:

- Бугун қайси бирингиз рўзадорсиз?
- Мен,- деб жавоб қилди Абу Бакр.
- Қай бирингиз бугун бирон жанозада қатнашди?
- Мен,- деди Абу Бакр.
- Қай бирингиз бугун бирон мискинга таом едирди?
- Мен,- деди Абу Бакр.
- Қай бирингиз бугун бирон касални зиёрат қилди?

Ислом Нури

- Мен,- деди Абу Бакр.

Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар:

Бу амаллар қайси бир кишида жамланадиган бўлса албатта у жаннатга киради». Муслим ривояти.

Бу ҳадис Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг вақтдан унумли фойдаланиб турли солиҳ амалларни қилишга ҳарис бўлганини кўрсатмоқда. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам ушбу саволларни тўсатдан берганлари эса, Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг барча кунлари ҳам солиҳ амаллар билан тўла бўлганига далолат қилмоқда.

Дарҳақиқат салафлар – Аллоҳ барчаларини раҳмат қилсин – турли солиҳ амалларни қилиб, бор вақтларини фақат фойдали амал билан тўлдиришда юксак бир даражага етишган. Масалан, Ҳаммод ибн Салама ҳақида Абдурраҳмон ибн Маҳдий шундай деган:

«Агар Ҳаммод ибн Саламага: «Сиз эртага ўласиз!» деб айтиладиган бўлса, қилаётган амалларига бирор нарсани зиёда қилолмайди!».

Мусулмон киши солиҳ амаллар борасида қуйидагиларга риоя қилиши лозим.

Солиҳ амалларга шошилиш

Бу тўғрида Аллоҳ таоло шундай дейди: **«Парвардигорингиз томонидан бўлғуси мағфиратга ҳамда эни осмонлар ва Ер баробарида бўлган жаннатга шошилингиз! У тақводорлар учун тайёрлаб қўйилгандир».** Оли Имрон: 133

Ислом Нури

«Парвардигорингиз томонидан бўладиган мағфиратга ҳамда Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарларига иймон келтирган зотлар учун тайёрлаб қўйилган, кенглиги осмон ва Ернинг кенглиги каби бўлган жаннатга шошилингиз!». Ҳадид: 21

Бу оятларнинг далолатлари саҳобаларни яхши амаллар сари шошилишга ундар эди. Анас ибн Молик Бадр ғазотида мушриклар яқинлашиб қолган пайтни қисса қилиб дейдилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам:

- Кенглиги осмонлар ва Ерчалик бўлган жаннатга туринглар!»- дедилар. Шунда Умайр ибн Ҳумом ал-Ансорий:

- Ё Расулуллоҳ, кенглиги осмонлар ва Ерчалик бўлган жаннатга дедингизми?- деди.

- **Ҳа!**- дедилар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам.

- Бай-бай!- деди Умайр.

- **Бай-бай дейишингга сени нима ундади?**- сўрадилар Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам.

- Ё Расулуллоҳ, Аллоҳга қасамки, ўша жаннат аҳлидан бўлиш орзусигина мени бунга ундади,- деб жавоб қилди Умайр.

- **Сен унинг аҳлидансан!** - дедилар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам.

Умайр халтасидан бир неча дона хурмо чиқариб ея бошлади, сўнгра:

Ислом Нури

- Шу хурмоларимни еб бўлгунимча яшайдиган бўлсам бу жуда узоқ ҳаёт!- деб, қолган хурмоларини улоқтирди-да, мушриклар билан жангга шўнғиди ва шаҳид бўлди». Муслим ривояти.

Қадимда Мусо соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳам Аллоҳ билан учрашишга шошилган ва **«Сен рози бўлишинг учун сенга шошилдим»- деб айтганди.**

Аллоҳ таоло Закариё соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан у кишининг аҳлини мақтаб шундай дейди:

«Дарҳақиқат, улар (яъни, мазкур Пайғамбарлар) яхши ишларни қилишга шошар ва Бизга рағбат ва қўрқув билан дуо-илтижо қилар эдилар. Улар бизга таъзим-итоат қилгувчи эдилар».

Анбиё: 90

Ҳадисда келадикки: **«Ҳар бир нарсада шошмаслик лозим, фақат охират ишида эмас».** Абу Довуд ривояти. Яъни ҳамма ишни шошмасдан қилиш яхши аммо охират ишини қилишга шошилиш лозим.

Солиҳ амалларда бардавом бўлиш

Аллоҳ таоло ҳадиси қудсийда шундай дейди: «Бандам Менга нафл амалларини қилиш билан яқинлашаверади, ҳаттоки мен уни яхши кўриб қоламан». Имом Бухорий ривояти.

Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **«Ҳаж билан умрани кетма-кет қилиб туришлар»**, деб айтганлар. Бу «кетма-кетлик» ҳам давомийликни билдиради. Демак, ушбу асоснинг маъноси шуки – иймонни кучайтириш учун нафсни амалсиз ташлаб қўймаслик лозим.

Ислом Нури

Зеро, бепарво ташлаб қўйилган нафснинг четга оғиши ва айниши жуда осон кечади. Ўзи оз бўлсада, давомли бўладиган амал – кўпгина бўлса ҳам узоқ давом этмай узилиб қоладиган амалдан кўра яхшироқ. Солиҳ амалларни давомий қилиб юриш иймонга қувват бағишлайди. Дарҳақиқат ҳадисда:

«Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламдан: «Амалларнинг қайси бири Аллоҳга суюклироқ?»- деб сўралганда, у зот: «Гарчи оз бўлса ҳам давомли бўлгани» деб жавоб бердилар». Бухорий ривояти.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўзлари ҳам бирон амални қилсалар, уни доимий равишда қилиб юрганлар. Муслим ривояти.

Тиришқоқлик билан ҳаракат қилиш

Иймон тоат-ибодатларни қилган сари кучайиб бораверади, аммо ибодатлардан сустлашиш билан у яна заифликка қайтиб қолаверади. Демак қалбни даволаш вақтинча бўлиши ярамайди, балки уни давомий суратда муолажа этиб, иймонни доим янгилаб туриш лозим бўлади. Бунга эса барча ибодатларда тиришқоқлик ва катъият билангина эришиш мумкин бўлади. Аллоҳ таоло Қуръони Каримда ҳақиқий мўъминларнинг ибодатда ижтиҳод қилишларидан бир қанча ҳолатларни зикр этган:

«Бизнинг оятларимизга фақат қачон у (оятлар) зикр қилинса, (ўша оятлар билан панд-насихат қилинганида таъсирланганлари сабабли) сажда қилган ҳолларида йиқиладиган ва кибру ҳаво қилмаган ҳолларида ҳамду сано айтиш билан Парвардигорларини поклайдиган зотларгина иймон

Ислом Нури

келтирурлар. Уларнинг ёнбошлари ўрин жойларидан йироқ бўлур (яъни, тунларини ибодат билан ўтказишиб, оз ухлайдилар). **Улар Парвардигорларига кўрқув ва умидворлик билан дуо илтижо қилурлар ва Биз уларга ризқ қилиб берган нарсалардан инфоқ-эхсон қилурлар».** Сажда: 15,16.

«Улар кечадан озгина (фурсатгина) кўз юмар эдилар. Сахарларда улар (қилган саҳву-хатолари учун Парвардигордан) **мағфират сўрар эдилар. Уларнинг мол-мулкларида сўрагувчи ва** (мол давлатдан) **маҳрум-муҳтож кишилар учун** (ажратилган) **ҳақ-улуш** (бўлар эди)». Зориёт: 17,18.

Салафларимизнинг ибодатдаги ҳолатлари ўрганиш кишини таажжубга солади ва уларга эргашишга етаклайди. Салафларимиз ҳар куни Қуръонни еттидан бирини ўқиб бир ҳафтада уни тўла хатм қилардилар. Жангу-жадалда ҳам кечалари Аллоҳни зикр этган ҳолларида намоз ўқиб бедор бўлардилар. Ҳаттоки зиндонларда ҳам нафл намозлар ўқирдилар, кўз ёшлари уларнинг ёноқларидан оқиб тушарди. Улар доим еру осмонлар яратилиши ҳақида тафаккур қилардилар. Уларнинг бири аҳли-аёлини худди она ўз гўдагини алдагандай алдар эди, аёли ухлаганини билгач, унинг ёпинчиғи остидан таҳажжуд намози учун оҳиста суғурилиб чиқар эди. Улар кечани ўзлари билан бола-чақалари ўртасида тақсимлар эдилар (кечанинг бир қисмида эр турса, бошқа қисмида хотин турар, ва ҳоказо), кундузлари эса рўзадорлик, таълим олиш, таълим бериш, жанозаларга эргашиш, касалларни зиёрат қилиш, одамларнинг турли ҳожатларини чиқариш билан ўтар эди. Уларнинг баъзилари бир неча йиллар давомида бирон марта жамоат намозининг «такбиратул эҳроми»дан қолмасди. Уларнинг қалблари масжидларга боғланган, бир намоздан сўнг кейинги намозни кутар эдилар. Уларнинг бири

Ислом Нури

биродари вафот этиб кетганига бир неча йиллар ўтиб кетган бўлишига қарамасдан йиллар давомида унинг оиласи ва бола чақаси ҳолидан хабар олиб, уларга инфоқ қилиб турар эди. Қайси бир мўмин ана шу мисоллардаги салафларимиз каби ҳайрли амалларда бардавом бўлса, унинг иймони албатта зиёдалашиб бораверади.

Нафсни малоллантириб қўймаслик

Ибодатларда бардавомлик ва уларда жиддий тиришиш нафсни бездирадиган, малоллантириб қўядиган даражада бўлмаслиги керак. Мақсад тоқат кўтарадиган даражада тоат-ибодатдан узилиб қолмаслик бўлиши лозим. Бу иккала ҳолатни мувозанатга солиш учун киши ўзига ибодатдан тоқати кўтарадиган даражада юклаши, қачон ибодатни кўпайтиришга ўзида иштиёқ сезаётган бўлса фаолроқ бўлиши, ўзида сустлик сезганда мўътадилроқ бўлиши керак. Бу гапларимизга қуйидаги ҳадислар далолат қилади:

«Шубҳасиз, дин енгилдир. Кимки уни ўзи учун оғирроқ қилиб олмоқчи бўлса (яъни бунга тоқати етмаса-да, ўзини қийнаб тиришаман деса), албатта дин уни мағлуб этади. Шунинг учун мўътадил бўлинглар». Бухорий ривояти.

«Мўътадил бўлинглар - мақсадга етасизлар». Бухорий ривояти.

Имом Бухорий роҳимаҳуллоҳ «Ибодатга ҳаддан зиёд қаттиқ киришишдан макруҳ бўладигани» номли бобда Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилиб айтади: **«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам масжидга кирдилар-да, икки устун орасига тортилган арқонга кўзлари тушиб:**

Ислом Нури

- Бу қанақа арқон?- деб сўрадилар.

- Бу Зайнабнинг арқони. Агар намозда сусайиб қолса, шунга осилиб туради,- деб жавоб қилди одамлар.

Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар:

- Йўқ, уни ечиб ташланглар, тетик бўлган вақтингизда намоз ўқинглар, агар бўшашиб қолсангиз ўтириб олинг».

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам Абдуллоҳ ибн Амр ибн ал-Ос розияллоҳу анҳумонинг туни билан намоз ўқиб чиқиши, кундузлари эса доим рўзадор бўлишини билиб қолдилар. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уни бундай қилишдан қайтардилар ва бунинг сабабини шундай баён қилдилар:

«Агар шу алфозда давом этаверсанг кўзинг киртайиб, заифлашади, нафсинг ҳам малолланади...». Бухорий ривояти.

«Амаллардан тоқатингиз кўтара оладиганини қилинглар. Зеро, Аллоҳ таоло сизлар малоланмагунингларча малолланмайди. (яъни, Аллоҳга ҳеч қачон малолланмайди, аммо сизларга малол келиб қолиши мумкин.) Албатта амалларнинг Аллоҳга энг суюмлироғи, оз бўлса ҳам давомлироқ бўлганидир». Бухорий ривояти.

Баъзи сабабларга кўра қилинмай қолиб кетган амаллар ўрнини тўлдириш

Умар ибн ал-Ҳаттобдан ривоят қилинади, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Кимда ким кечаси

Ислом Нури

Ўқийдиган вазифасидан ёки унинг бир қисмидан ухлаб қолиб, кейин уни бомдод билан пешин орасидаги вақтда ўқиса, унга гўёки кечаси ўқигандек қилиб ёзилади». Муслим ва тўрт сунан соҳиблари ривояти. Уламолардан баъзилари «вазифа» дан мурод тунги намоз ёки Қуръон тиловати бўлиши мумкин деганлар.

Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қиладилар: «Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам агар бирор намозни ўқисалар, уни давомий равишда ўқирдилар. Агар уйқу ғолиб бўлибми ёки касал туфайлими тунги намозни ўқимай қолсалар, кундузи ўн икки ракаат ўқиб қўярдилар». Муслим ва Аҳмад ривояти.

«Умму Салама розияллоҳу анҳо Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг асрдан кейин икки ракаат намоз ўқиётганларини кўриб, сабабини сўрадилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам жавоб қилдилар:

- Эй Абу Умайянинг қизи, мен асрдан кейин ўқиган икки ракаат намоз ҳақида сўраяпсизми? Абдул қайс кабиласидан одамлар келиб, мени пешиндан кейинги икки ракаат намоздан машғул қилиб қўйган эдилар. Бу ўша намоздир». Бухорий ривояти.

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам агар пешиндан аввал тўрт ракаат ўқимаган бўлсалар, фарздан кейин ўқиб қўяр эдилар». Термизий ривояти.

Бу ҳадислар равотиб суннат намозларни қазосини ўқиб қўйилишига далолат қилади.

Ислом Нури

Ибнул Қаййим роҳимаҳуллоҳ Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Шаъбон ойида бошқа ойлардан кўра кўпроқ рўза тутишларида уч маъно бор деганлар:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳар ойда албатта уч кун рўза тутардилар. Аммо шу уч кунлик рўзани баъзан бир неча ойлаб тутолмай қолар ва ўшаларни Рамазон ойининг фарз рўзасидан аввал етказиб қўйиш учун Шаъбонда жамлар эдилар.» «Таҳзиб сунан Аби Давуд» 3/318. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам рамазоннинг охирги ўн кунлигида эътикоф ўтирар эдилар. Аммо бир марта сафар сабабли шу эътикоф фурсати ўтиб кетган эди, келаси йил шунинг эвазига йигирма кун эътикоф ўтирганлар. «Фатҳул-Борий» 4/285.

Ибодатлар Аллоҳ ҳузурини қабул этилишини умид қилиш билан бирга қабул бўлмай қолишидан ҳам қўрқиб

Мўмин киши ибодатларни қанчалик тиришиб қилмасин, улар қабул бўлмаслиги ва ўзига қайтарилиши мумкин эканлигидан қўрқиб туради.

Оиша розияллоҳу анҳу айтадилар:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан: «Берган садақа-эҳсонларини қалблари қўрққан ҳолда берадилар...» ояти ҳақида сўраб:

- Булар ароқ ичадиган, ўғирлик қиладиганларми?- дедим.

- Йўқ, эй Сиддиқнинг қизи! Улар рўза тутадилар, намоз ўқийдилар, садақалар берадилар, лекин улардан қабул

Ислом Нури

қилинмай қолишидан қўрқиб турадилар. Ана ўшалар яхшиликлар қилишга шошурлар,- деб жавоб бердилар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам». Теримизий ривояти.

Абу Дардо розияллоҳу анҳу шундай деганлар:

«Аллоҳ таоло мендан бирор намозимни қабул қилганини аниқ билишлигим мен учун дунё ва ундаги нарсалардан кўра суюмлироқдир. Чунки Аллоҳ таоло айтади:

«Аллоҳ таоло фақат тақводорлардангина қабул қилур». «Ибн Касир тафсири» 3/67.

Аллоҳнинг ҳақларини адо этиш қаршисида ўзни камтар тутмоқ мўминнинг сифатларидандир.

«Агар бир кишини Аллоҳнинг ризоси йўлида туғилганидан то кексайиб ўлгунга қадар юзгубан судралса, у Қиёмат куни шуни арзимас кўради». Аҳмад ривояти.

Кимки Аллоҳни ҳаққирост таниган ҳамда ўзини Унинг ожиз бир бандаси эканлигини англаб етган бўлса, у қилган барча амалларининг, ҳаттоки инсу-жинларнинг барчасининг яхши амалларини олиб келса ҳам Охиратда зафар топиши учун унга кифоя қилмаслиги, балки Аллоҳ таоло унинг амалини фазлу-карами ва раҳмати билан қабул қилиб, унга фазлу-карами билан савоб бериши равшан бўлади.